

УДК 140.8

Слонєв М.А.¹ Бондаревич І.М.²

¹ студ. гр. КНТ-519 НУ «Запорізька політехніка»

² канд. філос. наук, доц. НУ «Запорізька політехніка»

ДО ТЕОРІЇ СВІДОМОСТІ: ЩО ПРИХОВАНО У НАС ПІД КАПОТОМ?

Проблематика філософії свідомості започаткована ще в античності. В класичній варіації теорії свідомості оформлювались в межах психофізичної проблеми, яка на початкових стадіях була представлена як психофізичний дуалізм. Причина тотального впливу класичної теорії свідомості криється в її силі пояснення, заснованої на даних інтроспекції, схожих у більшості людей. Заирнути з іншого боку повсякденного досвіду змогли лише деякі мислителі, хоча подібні «заглядання» і складають суть філософствування. Друга половина двадцятого століття – це час невизначеності в філософії свідомості, коли старі стратегії мислення вже неактуальні, а принципово нові ще не вироблені.

Теорія свідомості американського філософа Денієла Деннета являє собою сплав художності і науковості, позбавлений містицизму або редукціонізму, властивих конкуруючим теоріям свідомості. Згідно автору, будь-яка інформація, яка з'являється в мозку, подібна записці: вона може легко загубитися або стати повноцінною розповіддю: «Змісти виникають, редагуються, сприяють інтерпретації інших змістів або модуляції поведінки; в процесі вони залишають сліди в пам'яті, які з часом згасають або об'єднуються з більш пізніми змістами, повністю або частково». Але Деннет вважає свідомість, – всього-на-всього результат фізіологічних процесів (іноді – патофізіологічних), що протікають в мозку. Істинність даних суджень наочно підтвердив американський психолог Бенджамін Лібет ще в 1979 році: те, що ми відчуваємо як свідоме вольове рішення є лише наслідком роботи нашого мозку. Лібет прийшов до висновку, що свобода волі людини існує тільки після усвідомлення бажання, в проміжку 100 мс, протягом якого людина здатна накласти так зване «вето» на спонукання до дії.

Слідуючи теорії Деннета свідомість можна порівняти із сучасною англійською королевою. Деннет вважає, що хоча у нас, в кінцевому рахунку, немає свободи волі в тому сенсі, який більшість людей в неї вкладає, ми є активними біологічними системами з самоконтролем. Іншими словами,

детермінізм не забирає у нас нашу особисту відповідальність за вчинки. «Ми несемо відповідальність, тому що ми можемо реагувати на ті виклики, які ставлять перед нами наші причини. Чому? Тому що ми не тільки діємо з деяких причин, ми діємо з причин, які ми свідомо розуміємо, і це дає нам силу і обов'язок думати наперед, передчувати, передбачати наслідки наших дій».

Розглядаючи весь процес еволюції, який призвів до виникнення людського мозку, Д. Деннет виділяє в ньому три основних етапи: генетична еволюція, фенотипічна пластичність і меметична еволюція. Для початку був підготовлений фізичний субстрат, який ускладнювався в своїй структурі довгі тисячоліття. До жорстких попередньо встановлених функцій нервової системи додалася певна пластичність – виникла здатність до самотрансформації. Вирішальний етап формування свідомості пов'язаний вже не з фізичної складової, мозком, а з віртуальною. За останні 10 000 років *Homo sapiens* ступив уперед багато в чому завдяки тому, що пластичність мозку обернулася виникненням якогось виду програмного забезпечення (software), яке поліпшило здатності, що лежать в його основі.

Д. Деннет констатує: тепер два процеси (генетичний і культурний розвиток) існують паралельно. Якщо носіями генів є організми, то носіями культурного коду – картини, книги, приказки, різні винаходи. «Мемі», вироблені сукупної діяльністю нашого інтелектуального мурашника, поселяються в мозку окремого взятого суб'єкта і живуть в ньому, як такі культурні субпотреби (тобто потреби, задоволення яких має привести до задоволення більш глибоких фундаментальних потреб). «Поведінка» мемів нагадує віруси через їх загарбницький характер: Кожен мем є щось на зразок інструкції або програми. Саме «програмна», «алгоритмічна» природа мемів дозволяє їм пересідати з одного мозку в інший». Д. Деннет підсумовує свої міркування фінальним визначенням свідомості: «Людська свідомість сама по собі є потужним меме-комплексом (або, точніше, комплексом меме-ефектів в мозку), яка найкраще може бути представлена як діяльність віртуальної «машини фон Неймана», встановленої на паралельну архітектуру мозку, яка не була сконструйована для подібної мети».

Таким чином, виходить, що ми всього-на-всього лише високотехнологічні біологічні комп'ютери з можливістю самонавчання і перепрограмування, які прошиваються не величезними масивами коду, а мемами. І вся наша воля насправді полягає в тому, щоб або приймати, або відкидати рішення, пропонувані мозком на основі шаблонів, створених цими самими мемами. Незважаючи на те, що дана паралель між мозком і комп'ютером так, здавалося-б, просто і науково пояснює нашу природу, реальність куди більш складна і неосяжна для нашого розуміння. Багато в чому це лише красива метафора, покликана донести загальний зміст і

концепт в маси, оскільки, на жаль, дана тема рідко висвітлюється в широких колах. Наука ще не наблизилася до більш-менш повного розуміння того, що приховано у нас під капотом, але ми сподіваємось, що всі ці думки і міркування пробудять інтерес до цієї теми.